

Marek Antoni Nowicki

Europejski Trybunał Praw Człowieka - przegląd orzecznictwa (październik-grudzień 2005 r.)

Palestra 51/3-4(579-580), 177-184

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DRAWA CZŁOWIEKA

Marek Antoni Nowicki

Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa (październik–grudzień 2005 r.)

Prawo do życia (art. 2)

Nie można wykluczyć, iż państwo stanie się odpowiedzialne na podstawie art. 2 Konwencji albo art.1 Protokołu nr 6 w razie deportacji cudzoziemca do kraju, w którym jest narażony na poważne ryzyko egzekucji w rezultacie wymierzenia kary śmierci lub z innego powodu.

*Orzeczenie Bader v. Szwecja, 8.11.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 13284/04, § 42.*

Wyjątkowo może pojawić się problem na tle art. 6 Konwencji w razie decyzji o deportacji osoby, której w sposób jaskrawy odmówiono rzetelnego procesu, lub ryzyko takie istnieje w państwie, do którego ma być deportowana.

*Orzeczenie Bader v. Szwecja, 8.11.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 13284/04, § 42.*

Nie każde ryzyko dla życia nakłada na państwo obowiązek na podstawie Konwencji podjęcia działań operacyjnych mających zapobiec jego zmaterializowaniu się. Obowiązek państwa istnieje, gdy władze wiedziały lub powinny były wiedzieć w danym momencie o rzeczywistym i bezpośrednim ryzyku dla życia konkretnej osoby z powodu zamachów przestępczych i nie podjęły – w granicach swoich uprawnień – działań pozwalających uniknąć takiego ryzyka, których można było od nich rozsądnie oczekiwać.

*Orzeczenie Gongadze v. Ukraina, 8.11.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 34056/02, § 165.*

Zakaz tortur (art. 3)

Ocena, czy członek rodziny zaginionego był traktowany z naruszeniem art. 3 Konwencji, zależy od specjalnych okoliczności, które nadają cierpieniu krewnego wymiar i charak-

ter odmienny od normalnego stanu emocjonalnego krewnych ofiary poważnych naruszeń praw człowieka. Ważna jest bliskość więzi rodzinnych, szczególne cechy związków z ofiarą, stopień, w jakim krewny był świadkiem wydarzeń, udział członków rodziny w próbach uzyskania informacji o zaginionym i reakcja władz na te działania (zob.: *Orhan v. Turcja*, orzeczenie z 18 czerwca 2002 r., skarga nr 25656/94, § 358).

Orzeczenie Gongadze v. Ukraina, 8.11.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 34056/02, § 184.

Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 5 ust. 1)

Jeśli skarżący – po odmowie zezwolenia im na wjazd na terytorium państwa – nie zgodzili się na pobyt w specjalnie dla nich przygotowanej części lotniska, pozostawali – z wyjątkiem kilku godzin – bez nadzoru policji, w oczekiwaniu na planowany odlot do swego kraju, mogli sami organizować sobie codzienne życie, prowadzić korespondencję, kontaktować się z innymi osobami bez ingerencji lub kontroli władz, w tym z organizacją humanitarną zapewniającą pomoc socjalną i prawną, Trybunał nie mógł uznać ich sytuacji za porównywalną z pozbawieniem wolności w rozumieniu art. 5 ust. 1 Konwencji.

Decyzja Mahdid i Haddar v. Austria, 8.12.2005 r.,
Izba (Sekcja III), skarga nr 74762/01.

Ust. 4

Niektóre prawa wchodzące w grę na podstawie art. 5 ust. 4 Konwencji, jak np. prawo dostępu do akt lub pomocy adwokata, mogą być takie same jak na podstawie art. 6. Powiązanie tych przepisów w sprawach karnych nie oznacza, iż z art. 5 ust. 4 wynika obowiązek publicznej rozprawy dotyczącej zgodności z prawem tymczasowego aresztowania, bo oba przepisy służą innym celom. Dlatego też wymagania proceduralne art. 5 ust. 4 są bardziej elastyczne niż art. 6. Jest on z kolei bardziej wymagający, jeśli chodzi o szybkość postępowania. Rozprawy dotyczące zgodności z prawem tymczasowego aresztowania często odbywają się na terenie aresztów śledczych. Zapewnienie rzeczywistej możliwości obecności na rozprawach w więzieniu lub przewozu aresztowanych do sądów na publiczne rozprawy mogłoby więc oznaczać konieczność rozwiązań nie do pogodzenia z warunkiem szybkości kontroli sądowej. Art. 5 ust. 4 – wymagając rozprawy w sprawie zgodności tymczasowego aresztowania z prawem – nie nakazuje generalnie, aby była ona publiczna. Trybunał nie wykluczył jednak – w szczególnych okolicznościach – możliwości pojawienia się takiego obowiązku.

Orzeczenie Reinprecht v. Austria, 15.11.2005 r.,
Izba (Sekcja IV), skarga nr 67175/01, § 39.

Prawo do rzetelnego procesu sądowego (art. 6 ust. 1)

Domniemanie, iż sąd jest wolny od uprzedzeń i stronniczości, jest od dawna ustalone w orzecznictwie Trybunału. Wyraża on ważną cechę rządów prawa – aby wyroki sądu były ostateczne i obowiązujące, chyba że zostaną uchylone przez sąd wyższej instancji z powodu stwierdzonych błędów prawnych lub nierzetelności. Stosuje się go do wszystkich form sądu, w tym sądów z udziałem przysięgłych. Nawet jeśli trudno znaleźć dowód umożliwiający obalenie takiego domniemania, wymóg bezstronności obiektywnej zapewnia – o czym należy pamiętać – dodatkową ważną gwarancję.

Orzeczenie Kyprianou v. Cypr, 15.12.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 73797/01, § 119.

Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8)

Zadanie Trybunału nie polega na zastępowaniu właściwych organów krajowych przy regulacji sporów o ojcostwo, ale na ocenie na podstawie Konwencji ich decyzji podejmowanych w granicach posiadanych uprawnień.

*Orzeczenie Shofman v. Rosja, 24.11.2005 r.,
Izba (Sekcja I), skarga nr 74826/01, § 35.*

Uniemożliwienia zaprzeczenia ojcostwa mężowi, który powziął wątpliwości dotyczące swego ojcostwa dopiero po roku od dowiedzenia się o zarejestrowaniu dziecka, nie można uznać za proporcjonalne do celu, bo nie jest zachowana właściwa równowaga między ogólnym interesem ochrony pewności prawnej stosunków rodzinnych i prawem rzekomego ojca do weryfikacji domniemania prawnego w świetle dowodu biologicznego.

*Orzeczenie Shofman v. Rosja, 24.11.2005 r.,
Izba (Sekcja I), skarga nr 74826/01, § 45.*

Wolność myśli, sumienia i wyznania (art. 9)

W stosunkach między państwem i religią, na których temat opinie w społeczeństwie demokratycznym mogą się w sposób uzasadniony znacznie różnić, specjalne znaczenie powinna mieć rola krajowego organu podejmującego decyzje. Dotyczy to zwłaszcza regulacji dotyczących noszenia symboli religijnych w instytucjach edukacyjnych, tym bardziej że władze różnych krajów zajmują wobec tej kwestii postawę zróżnicowaną.

*Orzeczenie Leyla Şahin v. Turcja, 10.11.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 44774/98 (po przyjęciu sprawy
do rozpatrzenia przez Wielką Izbę na wniosek skarżącej), § 109.*

W Europie nie można doszukać się jednolitej koncepcji znaczenia religii w społeczeństwie. Znaczenie lub wpływ publicznego wyrażania wiary różni się w zależności od czasu i okoliczności. W rezultacie, zasady są odmienne w zależności od tradycji narodowych i warunków wymuszonych potrzebą ochrony praw i wolności innych ludzi oraz utrzymania porządku publicznego. Wybór stopnia i formy regulacji – ze względu na jego uzależnienie od miejscowych warunków – należy więc nieuchronnie pozostawić zainteresowanemu państwu.

*Orzeczenie Leyla Şahin v. Turcja, 10.11.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 44774/98 (po przyjęciu sprawy
do rozpatrzenia przez Wielką Izbę na wniosek skarżącej), § 109.*

Wyższe uczelnie mogą regulować miejsce i sposób manifestowania kultów i noszenia symboli religijnych, aby zapewnić w ten sposób pokojowe współzycie studentów różnej wiary oraz chronić porządek publiczny i przekonania innych.

*Orzeczenie Leyla Şahin v. Turcja, 10.11.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 44774/98 (po przyjęciu sprawy
do rozpatrzenia przez Wielką Izbę na wniosek skarżącej), § 116.*

Wolność wypowiedzi (art. 10)

Art. 10 chroni nie tylko treść wyrażanych idei i informacji, ale również formę ich przekazu. Również adwokaci są z pewnością uprawnieni do publicznego komentowania wymiaru sprawiedliwości, ich krytyka nie może jednak przekroczyć pewnych granic. Swoboda wy-

powiedzi adwokata w sali sądowej nie jest zupełna i może być ograniczona ze względu na pewne interesy, jak autorytet wymiaru sprawiedliwości. Nawet jeśli w zasadzie wymiar kary należy do sądów krajowych, jedynie wyjątkowo ograniczenie swobody wypowiedzi obrońcy – nawet w drodze łagodnej kary kryminalnej – można zaakceptować jako konieczne w społeczeństwie demokratycznym.

*Orzeczenie Kyprianou v. Cypr, 15.12.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 73797/01, § 174.*

Adwokaci – broniąc przed sądem swoich klientów, zwłaszcza w kontekście kontryktoryjnych procesów karnych – mogą znaleźć się w delikatnej sytuacji, w której muszą zdecydować – biorąc pod uwagę najlepszy interes klientów – czy powinni sprzeciwić się lub zaskarżyć zachowanie sądu. Wymierzenie kary wiążącej się z pozbawieniem wolności miałyby nieuchronnie, ze względu na swoją naturę, skutek zniechęcający, nie tylko konkretnego adwokata, ale całe środowisko adwokackie.

*Orzeczenie Kyprianou v. Cypr, 15.12.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 73797/01, § 175.*

Ochrona dziennikarskich źródeł informacji jest jednym z filarów wolności prasy. Ograniczenia tajemnicy źródeł dziennikarskich wymagają najbardziej skrupulatnej kontroli i nie można uznać ich za zgodne z art.10 z braku uzasadnienia przeważającymi wymaganiami interesu publicznego. Jeśli jednak dziennikarz nie ujawnia swojej roli, osoby z nim rozmawiające nie wiedzą, że jest dziennikarzem i że są filmowane ukrytą kamerą, większość z nich nie pomaga dobrowolnie prasie w informowaniu społeczeństwa o sprawach wzbudzających publiczne zainteresowanie lub dotyczących innych, nie wyraziła zgody na filmowanie lub rejestrowanie wypowiedzi. Nie można więc uznać, że są źródłami informacji dziennikarskiej w tradycyjnym sensie.

*Decyzja Nordisk Film & TV A/S v. Dania, 8.12.2005 r.,
Izba (Sekcja I), skarga nr 40485/02 – dot. polecenia przekazania policji
nagrań dotyczących osób podejrzanych o pedofilię.*

Ochrona dotycząca dziennikarskich źródeł informacji jest podwójna, dotyczy nie tylko dziennikarza, ale również źródła, które zgodziło się pomóc prasie w informowaniu społeczeństwa o sprawach wzbudzających publiczne zaufanie.

*Decyzja Nordisk Film & TV A/S v. Dania, 8.12.2005 r.,
Izba (Sekcja I), skarga nr 40485/02.*

Ochrona własności (art. 1 Protokołu nr 1)

Stosowanie nowych przepisów do wcześniej wszczętych postępowań sądowych nie musi koniecznie naruszać wymaganej równowagi, bo w sprawach cywilnych ustawodawca może w zasadzie zmieniać sytuację prawną w drodze ustawy, nawet gdy ma ona natychmiastowe zastosowanie.

*Orzeczenie Draon v. Francja, 6.10.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 1513/03, § 81.*

Władze krajowe mają bezpośrednią demokratyczną legitymację i w zasadzie są lepiej przygotowane niż sąd międzynarodowy do oceny lokalnych potrzeb i warunków. W spra-

wach dotyczących polityki ogólnej, w których opinie w społeczeństwie demokratycznym mogą w uzasadniony sposób znacznie różnić się, szczególnie ważna rola przypada krajowemu ustawodawcy.

*Orzeczenie Draon v. Francja, 6.10.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 1513/03, § 108.*

Trybunał nie może zastępować władz krajowych w ocenie wybranego systemu lub najlepszej polityki w sferze socjalnej. Jest to dziedzina, w której państwa powinny korzystać z szerokiej swobody.

*Orzeczenie Draon v. Francja, 6.10.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 1513/03, § 114.*

Własność intelektualna korzysta niewątpliwie z ochrony na podstawie art. 1 Protokołu nr 1.

*Orzeczenie Anheuser – Busch Inc. v. Portugalia, 11.10.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 73049/01, § 43.*

Jeśli wywłaszczenie z nieruchomości skarżących lub ich przodków nastąpiło przed wejściem w życie Konwencji wobec państwa, w którym nieruchomość jest położona – pamiętając, że pozbawienie własności lub innych praw rzeczowych jest w zasadzie aktem jednorazowym i nie tworzy stanu ciągłego pozbawienia prawa – w momencie wejścia w życie Konwencji wobec tego państwa nie mieli oni mienia w rozumieniu art. 1 Protokołu nr 1. Nie można również uważać, że przepis ten rodzi ogólny obowiązek państwa zwrotu własności wywłaszczonej przed ratyfikacją Konwencji.

*Decyzja Bergauer i 89 innych v. Czechy, 13.12.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 17120/04
– dot. wydalenia Niemców sudeckich i wywłaszczeń.*

Prawo do nauki (art. 2 Protokołu nr 1)

Trudno sobie wyobrazić, by edukacja na poziomie wyższym nie była objęta zdaniem pierwszym art. 2 Protokołu nr 1. Nie zobowiązuje on państw do tworzenia instytucji akademickich, ale każde państwo, które to robi, musi zapewnić skuteczne prawo dostępu do nich.

*Orzeczenie Leyla Şahin v. Turcja, 10.11.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 44774/98 (po przyjęciu sprawy do rozpatrzenia
przez Wielką Izbę na wniosek skarżącej), § 137.*

W społeczeństwie demokratycznym prawo do edukacji – niezbędne dla korzystania z praw człowieka – odgrywa taką fundamentalną rolę, iż restrykcyjna interpretacja zdania pierwszego art. 2 Protokołu nr 1 byłaby niezgodna z celami tego przepisu.

*Orzeczenie Leyla Şahin v. Turcja, 10.11.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 44774/98 (po przyjęciu sprawy do rozpatrzenia
przez Wielką Izbę na wniosek skarżącej), § 137.*

Każda istniejąca instytucja uniwersytecka objęta jest ochroną na podstawie zdania pierwszego art. 2 Protokołu nr 1, bo prawo dostępu do takich instytucji jest nieodłączną częścią prawa zawartego w tym przepisie. Nie można uważać takiej interpretacji za na tyle szeroką,

iż nakłada na państwa nowe obowiązki: jej podstawą jest tekst tego przepisu, odczytywanego w jego kontekście, z uwzględnieniem przedmiotu i celu Konwencji, traktatu stanowiącego prawo.

*Orzeczenie Leyla Şahin v. Turcja, 10.11.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 44774/98 (po przyjęciu sprawy do rozpatrzenia
przez Wielką Izbę na wniosek skarżącej), § 141.*

Prawo do wolnych wyborów (art. 3 Protokołu nr 1)

Ustawodawca krajowy ma szeroką swobodę oceny, czy ograniczenia prawa więźniów do głosowania są nadal uzasadnione. Do niego należy decyzja o ich wprowadzeniu przy określonych szczególnie poważnych przestępstwach lub przyznanie sądowi swobody decyzji o ich odebraniu. Absolutny zakaz głosowania obejmujący każdego więźnia niezależnie od okoliczności, nie mieści się jednak w granicach dopuszczalnej swobody władz.

*Orzeczenie Hirst v. Wielka Brytania (nr 2), 6.10.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 74025/01, § 82.*

Prawo do głosowania w wyborach nie jest przywilejem. W XXI wieku w państwie demokratycznym musi istnieć domniemanie korzystania z niego.

*Orzeczenie Hirst v. Wielka Brytania (nr 2), 6.10.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 74025/01, § 59.*

Każdy wyjątek od zasady wyborów powszechnych rodzi ryzyko osłabienia demokratycznej legitymacji ciała ustawodawczego w ten sposób wybranego i uchwalanych przez nie ustaw. Wyłączenie jakiejś grupy lub kategorii ludności musi więc być zgodne z celami art. 3 Protokołu nr 1.

*Orzeczenie Hirst v. Wielka Brytania (nr 2), 6.10.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 74025/01, § 62.*

Jeśli legalne pozbawienie wolności jest zgodne z art. 5 Konwencji, więźniowie korzystają z podstawowych praw i wolności zagwarantowanych w Konwencji, poza prawem do wolności osobistej.

*Orzeczenie Hirst v. Wielka Brytania (nr 2), 6.10.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 74025/01, § 69.*

Więzień nie traci praw na podstawie Konwencji, z powodu tego, że w wyniku skazania znalazł się w więzieniu. W systemie Konwencji nie ma również miejsca na automatyczne pozbawienie prawa do głosowania wyłącznie ze względu na możliwość obrazy w ten sposób opinii publicznej.

*Orzeczenie Hirst v. Wielka Brytania (nr 2), 6.10.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 74025/01, § 70.*

Art. 3 Protokołu nr 1, mający umożliwić jednostce wpływ na skład władzy ustawodawczej, nie wyklucza ograniczeń praw wyborczych, jeśli jednostka poważnie nadużyła stanowiska publicznego lub jej zachowanie groziło osłabieniem rządów prawa lub podstaw demokracji. Nie można jednak zbyt łatwo podejmować środków tak surowych, jak pozbawienie czynnego prawa wyborczego. Zasada proporcjonalności wymaga poza tym, aby

istniał wyraźny i dostatecznie ścisły związek między sankcją, zachowaniem i sytuacją danej osoby.

*Orzeczenie Hirst v. Wielka Brytania (nr 2), 6.10.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 74025/01, § 71.*

Ogólne, automatyczne i bezwzględne ograniczenia żywotnie ważnego prawa Konwencji wykraczają poza dające się zaakceptować – niezależnie od tego, jak szerokie – granice swobody państwa.

*Orzeczenie Hirst v. Wielka Brytania (nr 2), 6.10.2005 r.,
Wielka Izba, skarga nr 74025/01, § 82.*

Zakaz ponownego sądzenia lub karania (art. 4 Protokołu nr 7)

Celem art. 4 Protokołu nr 7 jest zakaz ponownego postępowania karnego zakończonego prawomocnym orzeczeniem. Decyzja o odebraniu prawa jazdy nie oznaczała nowej sprawy karnej przeciwko skarżącemu. Różne kary zostały wymierzone przez różne organy w odrębnych postępowaniach. Istniał jednak między nimi wystarczająco bliski związek dotyczący istoty i czasu, aby uznać odebranie prawa jazdy za element kary na podstawie prawa szwedzkiego za przestępstwo kierowania pojazdem pod wpływem alkoholu i z naruszeniem przepisów. Odebranie prawa jazdy nie mogło więc być uznane za podwójne sądzenie lub ukaranie za przestępstwo, za które skarżący był już wcześniej prawomocnie skazany.

*Decyzja Nilsson v. Szwecja, 13.12.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 73661/01 – dot. skazania na karę ograniczenia wolności
z zawieszeniem, a następnie odebrania prawa jazdy za prowadzenie samochodu
pod wpływem alkoholu i z naruszeniem przepisów.*

Zakaz dyskryminacji (art. 14)

Przy badaniu incydentów z użyciem przemocy władze mają dodatkowy obowiązek podejmowania wszystkich uzasadnionych kroków umożliwiających ujawnienie jakichkolwiek motywów rasistowskich i ustalenia, czy wrogość lub uprzedzenie etniczne mogło odgrywać jakąś rolę w zdarzeniu. Często udowodnienie motywu rasistowskiego jest niezwykle trudne. W rozsądnym zakresie określonym okolicznościami władze muszą zebrać i zabezpieczyć dowody, wyczerpać wszystkie praktyczne środki ujawnienia prawdy i wydać w pełni uzasadnioną, bezstronną i obiektywną decyzję, bez pomijania podejrzanych faktów mogących wskazywać na motywy rasistowskie.

*Orzeczenie Bekos i Koutropoulos v. Grecja, 13.12.2005 r.,
Izba (Sekcja IV), skarga nr 15250/02, § 69.*

Skargi indywidualne (art. 34)

Mechanizm Konwencji może być uruchomiony jedynie, gdy istnieje pokrzywdzony naruszeniem. Kryterium tego nie można jednak stosować w sposób rygorystyczny, mechaniczny lub sztywny przez całe postępowanie. Co do zasady – w szczególności w sprawach dotyczących głównie roszczeń pieniężnych, a więc przenoszalnych – istnienie innych osób, na które roszczenie majątkowe zostało przeniesione, jest ważnym, chociaż nie jedynym kryterium. Sprawy toczące się przed Trybunałem mają generalnie również wymiar moralny, który należy brać pod uwagę przy ocenie, czy kontynuować badanie skargi, po tym jak

organizacji skarżącej już nie ma. Tym bardziej gdy kwestie, które rodzi sprawa, wykraczają poza osobę i interesy skarżącego.

*Orzeczenie Capital Bank AD v. Bułgaria, 24.11.2005 r.,
Izba (Sekcja I), skarga nr 49429/99, § 78
– dot. spółki bankowej postawionej w stan przymusowej likwidacji.*

„Pokrzywdzony” to osoba bezpośrednio dotknięta zarzuconym działaniem lub zaniechaniem. Pominięcie osobowości prawnej spółki w związku z kwestią statusu „pokrzywdzonego” może być usprawiedliwione jedynie w wyjątkowych okolicznościach, zwłaszcza w razie pewności, że spółka nie może wnieść skargi do Trybunału za pośrednictwem organów powołanych w statucie lub – w razie likwidacji lub bankructwa – za pośrednictwem likwidatorów lub zarządców majątku. Z drugiej strony, jedyny właściciel spółki może uważać się za „pokrzywdzonego” w związku z kwestionowanymi środkami dotyczącymi jego spółki, bo w takim wypadku nie ma ryzyka zróżnicowanych opinii wśród lub między akcjonariuszami i zarządem dotyczących faktycznego stanu naruszeń praw Konwencji lub najodpowiedniejszego sposobu reakcji.

*Decyzja Nosov v. Rosja, 20.10.2005 r.,
Izba (Sekcja I), skarga nr 30877/02.*